

FREUD VE LACAN*

LOUIS ALTHUSSER

Çeviren: Selâhattin Hilâv

Önnot

Açıkça söyleyelim şunu: Bugün, Freud'un gerçekleştirmiş olduğu devrimci buluşu kavramak; yalnızca varlığını kabul etmek değil de, anlamını da bilmek isteyen kimse, bizi Freud'dan ayıran ideolojik önyargıların uçsuz bucaksız alanını aşıp geçmek için eleştirel ve kuramsal büyük çabalar harcamak zorundadır. Çünkü, ilerde görüleceği gibi Freud'un buluşu, özleri bakımından kendisine yabancı bilgi dallarına (biyoloji, ruhbilim, toplumbilim, felsefe) indirgenmekle yetinilmemiş; birçok psikanalizci (özellikle Amerikan okuluna bağlı olanlar), bu revizyonizmin suçortacı olmakla kalmamış; dahası, bu revizyonizmin kendisi, psikanalizi konu edinen ve ona gadreden olağanüstü sömürüye nesnel olarak hizmet de etmiştir. Bundan ötürü, bir zamanlar (1948'de) Fransız Marksçıları, bu sömürünün, ideolojik mücadelede, Marksçılığa karşı bir kanıt; bilinçleri yıldırma ve şaşırtma için pratik bir araç olarak kullanıldığını boşuna söylememişlerdi.

Ne var ki bugün, sözü geçen Marksçıların, iç yüzünü açığa çıkardıkları bu ideolojinin, dolaylı ya da dolaysız olarak özel bir biçimde kurbanı olduklarını söyleyebiliriz. Bunun nedeni, Fransız Marksçılarının, bu ideolojiyi, Freud'un devrimci buluşu ile karıştırmaları ve böylece pratikte, düşmanın dayanak noktalarını olduğu gibi kabullenmeleri, onun özel durumunu benimsemeleri ve düşmanın kendilerine kabul ettirdiği imgede, psikanalizin kalp gerçekliğini algılamalarıdır. Marksçılık ile psikanaliz arasındaki ilişkilerin bütün tarihi, özü bakımından, bu karışıklığa ve sahteciliğe dayanır.

Bu durumdan sıyrılmanın çok güç olduğunu, bu ideolojinin

(*) Köşeli ayraç içindekiler bizim eklemelerimizdir. (Ç.N.)

yerine getirdiği işlevden anlayabiliriz. Gerçekten de bu durumda, «egemen» fikirler, «egemenlik altına alma» rolünü kusursuz bir biçimde oynamışlar, bu fikirlerle savaşmak isteyenlere, onlar farkına varmaksızın kendilerini kabul ettirmişlerdi. Aynı güçlüğü, bu sömürüyü olanaklı kılan psikanalitik revizyonizmin varlığıyla da açıklıyoruz: Gerçekten de, ideoloji derekesine düşüş, psikanalizin, biyolojiciliğe, ruhbilimciliğe ve toplumbilimciliğe¹ düşmesiyle başlamıştır.

Bu revizyonizmin, yetkesini (otoritesini), yeni bir buluş yapan herkes gibi bu buluşunu, o gün el altında bulunan ve bundan ötürü başka amaçlar için kurulmuş olan kuramsal kavramlar içinde düşünmek zorunda kalan Freud'un (Marx da, buluşunu, belli birtakım Hegelci kavramlar içinde düşünmek zorunda kalmamış mıydı?) bazı karanlık kavramlarına dayandığını da kolayca görüyoruz. Yeni bilimlerin tarihinden biraz haberi olan ve bir buluşu, ilk ortaya çıktığında dile getiren, ama bilgilerin ilerleyişiyle battallaşarak daha sonra maskeleyen kavramlarda, bu buluşun ve nesnesinin indirgenmez yanını saptayıp ayırt etme kaygusunda olan bir kimseyi şaşırtacak bir şey yoktur burada.

Demek ki bugün, Freud'a dönüş, şunların yapılmasını gerekli kılıyor:

1. Freud'un, gericiliğin elinde sömürülmesinin ideolojik kabuğunu kaba bir şaşırtmaca olarak bir yana atmakla yetinmemek;

2. Psikanalitik revizyonizmin şu ya da bu ölçüde bilimsel bilgi dallarının büyüleyici etkisiyle desteklenen daha ince anlam karışıklıklarına düşmekten de kaçınmak;

3. Ve nihayet, Freud'un kullandığı kavramlarda, bu kavramlar ile taşıdıkları düşünce içeriği arasındaki gerçek *epistemolojik ilişki*'yi bulup tanımak ve tanımlamak için ciddi bir tarihsel-kuramsal eleştiri çabasına girişmek.

Fransa'da, Lacan'ın pratikte başlattığı bu üç katlı ideolojik eleştiri (1., 2.) ve epistemolojik aydınlatma çalışması (3.) yapılmaksızın, Freud'un buluşu, özgüllüğü içinde, ulaşamadığımız bir şey olarak kalacaktır. Freud'un gerici ideolojik sömürülüşünü reddetsek de; biyolojik-ruhbilimsel-toplumbilimsel revizyonizmin çeşitli türlerini, şu ya da bu ölçüde bilinçsizce benimsesek de, bize sunulmuş olanı Freud'un kendisi sanarak kabul etmek zorunda kalışımız, daha da sakıncalı olacaktır. Her iki durumda da, ideolojik sömürünün ve kuramsal revizyonizmin belirtik ya da örtük kategorilerinin, farklı düzeylerde tutsağı olmaktan kurtulamayacağız. Marx'ın düşüncesinin, düşmanları tarafından nasıl çarpıtıldığını bilen Marksçılar, Freud'un da kendi bakımından, ba-

şına benzer şeylerin geldiğini ve gerçek bir «Freud'a dönüş»ün kuramsal önemini kavrayabilirler.

Böylesine önemli bir sorunu irdelemek isteyen bu denli kısa bir yazının, ele aldığı soruna hıyanet etmek istemiyorsa, esasla yetinmek; bu nesneyi aydınlatmanın kaçınılmaz önkoşulu olan şeyi yaparak, yani bir ilk tanımını vermek için psikanalizin *nesnesini*, bu nesnenin saptanmasını sağlayan kavramların içine oturtmakla sınırlı kalmak zorunda olduğunu da kabul edeceklerdir sanırım. Bundan ötürü, bu kavramları, kaba bir vülgarizasyon açılmasıyla bayağılaştırmayarak ve çok daha uzun bir yazıyı gerektirecek gerçek bir çözümlemeden geçirerek geliştirmeye de kalkışmayarak, her bilimsel bilgi dalında olduğu gibi elden geldiğince şaşmaz bir biçimde ortaya koymak gerektiğini de kabul edeceklerdir.

Herkesin yapabileceği bir ciddi Freud ve Lacan incelemesi, bu kavramların değerini doğru olarak saptayabilecek ve şimdiden zengin sonuçlar ve vaatlerle yüklü bu kuramsal düşünüm [réflexion] alanında askıda kalmış sorunların tanımlanması olanağını yaratacaktır.

*

Dostlarım, Lacan'dan üç satırla söz ettiğim için haklı olarak sitem ettiler bana²: Hakkında söylediklerime oranla onun üzerinde çok fazla konuştuğumu, çıkardığım sonuçlar bakımından da çok az şey söylediğimi ileri sürdüler. Hem yaptığım anıştırmayı (telmihi) hem de nesnesini haklı çıkarmam için birkaç söz söylememi istediler. İşte, bir kitabın yazılmasını gerektiren konuda birkaç söz.

Batı Aklı'nın tarihinde, doğumlar söz konusu olunca, büyük titizlik gösterilmiş, öngörüyle davranılmış, bütün önlemler alınmış ve uyarılar yapılmıştır. Doğumöncesi tedavi kurumlaşmıştır. Bir yeni bilim doğduğunda, aile çevresi, şaşkınlığa kapılmak, sevinip kutlamak ve vaftiz etmek için hazır ve nazırdır. Terk edilmiş bile olsa her çocuk, bir babanın oğlu sayılmıştır eskiden beri ve bir harika çocuk söz konusu olduğunda, babalar, anneden ve ona duyulması gereken saygıdan ötürü birbirinin boğazına sarılmamışlardır. Ağzına kadar dolu dünyamızda, doğum için bir yer ayrılmıştır, doğum tahmininin bile ayrılmış bir yeri vardır: «beklentiler».

Benim bildiğim kadarıyla, XIX. yüzyılda, beklenmeyen iki ya da üç çocuk doğdu: Marx, Nietzsche ve Freud. Bunlar, törelere, ilkelere, ahlaka ve terbiyeye aykırı düşme anlamında «doğal» [gayri meşrur] çocuklardı; çünkü doğa, ayak altına alınmış kural, evlenmemiş-anne ve meşru babanın yokluğuydu. Babasız bir

çocuğa, bunu çok ağır ödetirdi Batı Akli. Marx, Nietzsche ve Freud, ayakta kalabilmenin kimi zaman çok korkunç olan ceremesini çektiler: karşılığını, her şeyin dışına atılmakla, mahkum edilmekle, aşağılanmakla, sefalet çekmekle, açlıkla ve ölümle ya da çıldırarak ödediler. Yalnızca onlardan söz ediyorum ben (ölüm kararlarını renkler, sesler ya da şiir dünyasında tadan ve yaşayan öteki lanetlenmişlerden de söz edilebilir). Yalnızca onlardan söz ediyorum çünkü onlar, bilimlerin ve eleştirinin doğuşu oldular.

Freud'un, yoksulluğu, karaçalmaları ve eza cefayı tatmış; yüzyılın bütün aşağılamalarına, onları yorumlamaktan da geri kalmayıp dayanacak kadar sağlam yürekli bir kimse olması; evet işte bu, dehasının belli birtakım sınırları ve çıkmazları ile ilişkisiz değildir belki de. Ama, irdelenmesinin henüz zamanı gelmemiş olduğundan kuşku duyamayacağımız bu konuyu bir yana bırakalım. Freud'un, çağı içindeki yalnızlığını ele alalım yalnızca. İnsan olarak yalnızlığından söz etmiyorum Freud'un (yoksulluğu tattığı halde hocaları ve dostları vardı onun), *kuramsal* yalnızlığından söz ediyorum. Gerçekten de, *pratiğinde* her gün karşısına çıkan olağanüstü buluşu, bir tutarlı soyut kavramlar sistemi olarak düşünmek, yani dile getirmek istediğinde, kuramsal öncüler ve kuram alanında ustalar bulmak için ne kadar didinse, çabası boşa çıkıyordu. Freud şu kuramsal durumun acısını çekmek ve bu durumu yoluna koymak zorundaydı: Kendisinin babası olmak; buluşlarını koyacağı kuramsal alanı kendi zanaatkâr elleriyle açmak, sağdan soldan ödünç alınan ipliklerle, insanların, uyudukları zaman bile konuştuğu için dilsiz dedikleri bilinçdışının bereketli balığını kör deneyimin [tecrübenin] derinliklerinde yakalamayı sağlayacak büyük ağı örmek.

Kant'ın terimleriyle şöyle diyebiliriz: Freud buluşunu ve pratiğini, ithal edilmiş kavramlarla; o çağda egemen olan termodinamik fiziğinden, çağının ekonomi-politiğinden ve biyolojisinden ödünç aldığı kavramlarla düşünmek zorunda kalmıştı. Arkasında yasal bir miras yoktu: Elinin altında ise, kısıtlandığı yerde bile kendini gösteren bir bilinç sorunsalının damgasını taşıdıkları için belki de verimli değil köstekleyici olan bir kavramlar (bilinç, önbilinç, bilinçdışı, vs.) yığını vardı yalnızca. Öncü diye birkaç yazarı sayabilirdi ancak: Sophokles, Shakespeare, Molière, Goethe.. ya da atasözleri, vs. Kuramsal olarak Freud, işini tek başına kurup yürüttü; o günkü bilimlerden ödünç alınan, ithal edilen kavramların koruyuculuğu altında ve bu kavramların devindiği ideolojik dünyanın sınırları içinde kendi kavramlarını; «yerli mamulâtı» kavramlarını üretti.

Bize işte böyle geldi Freud. Yani, kimi zaman açık anlamlı, kimi zaman karanlık, çoğunlukla bilmece gibi ve çelişik, sorunlu ve çoğu ilk bakışta bize battal, içeriğine aykırı, aşılmış gibi görünen kavramlarla donatılmış bir yığın metin olarak. Gerçekten de bugün, şu içeriğin varlığından; yani, psikanaliz pratiğinden, verdiği sonuçtan kuşku duymuyoruz.

Freud'un bizim için ne tür bir nesne olduğunu özetleyelim öyleyse:

1. Bir pratik (psikanaliz tedavisi). 2. Kuramsal görünümlü soyut bir açıklamaya yol açan bir teknik (tedavinin yöntemi). 3. Pratik ve teknik ile ilişkili olan bir kuram. Bu pratik (1), teknik (2) ve kuramsal organik bütün, her çeşit bilimsel bilgi dalının yapısını hatırlatıyor bize. *Biçimsel* olarak Freud'un bize verdiği, bir bilimin yapısını kendinde taşımaktadır. Ama yalnızca biçimsel olarak sahiptir bu yapıya. Çünkü, Freud'un kavramsal terminolojisinin güçlükleri, kavramlar ile içerikleri arasında kimi zaman elle tutulurcasına fark edilen oransızlık, şu soruyu sormamıza yol açıyor: Bu pratik-teknik-kuramsal organik öbek, bilimsel düzeyde, gerçekten yerine oturmuş ve temellenmiş midir? Başka bir deyişle, kuram, bilimsel anlamda bir kuram mıdır gerçekten? Yoksa tam tersine, pratiğin (tedavinin) basit bir yer değiştirmesinden başka şey değil midir? Kuramsal dış görünüşünün (bunu, Freud'un saygıdeğer, ama beyhude iddialarına borçluyuz) altında psikanalizin, her zaman değil de kimi zaman sonuç veren basit bir pratik; teknik (psikanaliz yönteminin kuralları) olarak genişletilmiş, ama *kuramdan yoksun* ya da en azından gerçek kuramdan yoksun basit bir pratik olduğu; kuram dediği şeyin, pratiğinin kurallarını yansıtan kör teknik kavramlardan; kuramsız basit bir teknikten başka şey olmadığı ve yine psikanalizin belki de düpedüz bir *büyük* olduğu; ve bütün büyüler gibi, yaydığı etki ve hayranlık sayesinde; bir toplumsal gereksinime ya da talebe hizmet eden ve böylece, varlığını haklı çıkarabilecek bir-cik temeli, gerçek temeli oluşturan kendi etkileri ve duyurduğu saygılar sayesinde başarıya ulaştığı hakkındaki yaygın düşünce, işte buradan kaynaklanmaktadır. Öyle ki, Levi-Strauss, psikanaliz olarak görülebilecek bu *büyünün*, bu *toplumsal* pratiğin kuramını, Freud'un atası olarak *şaman*'ı göstererek ortaya koyabilirdi. Psikanaliz, yarı suskun bir kurama gebe bir pratik midir? Modern zamanların toplumsal büyülerinden başka şey olmadığı için gurur duyan ya da utanan bir pratik midir? Evet, nedir psikanaliz?

Lacan'ın ilk söylediği şu: Freud, ilke olarak, bir *bilim* kurdu. Bu yeni bilim, yeni bir nesnenin yani bilinçdışının bilimidir.

Kesin ve açık bir ileri sürüş söz konusu burada. Öz nesnesinin bilimi olduğuna göre, psikanaliz gerçekten bir bilimdir ve aynı zamanda, bütün öteki bilimlerin yapısı uyarınca da bir bilimdir [olmalıdır]. Yani özgül bir *pratik* içinde, nesnesinin bilgisini ve dönüşüme uğratılmasını olanaklı kılan bir *kurama* ve *teknîğe* (yönteme) sahip olmalıdır. Her kurulmuş gerçek bilimde görüldüğü gibi pratik, bilimin mutlak bir ögesi değil, kuramsal olarak bağımlı bir uğrağıdır ve bu uğrakta, yöntem haline gelmiş kuram (teknik), kendi öz nesnesiyle (bilinçdışı), kuramsal (bilgi) ya da pratik (tedavi) ilişki içine girer.

Bu tez doğruysa, itiraf edilen hastalık ile profesyonel gizliliğin öznellikler-arasına ilişkin karşılıklı kutsal vaatlerde bulundukları zemini oluşturan ve güven duygusuyla donanmış olan çiftin [hasta ve psikanalizci] mahremiyetine girmek için can atan yorumcuların ve filozofların bütün dikkatlerini çevirdikleri psikanaliz pratiği (tedavi), psikanalizin sırlarını değil; gerçeğin ancak bir bölümünü, pratikte var olan bölümünü elinde tutuyor demektir; yani, kuramsal sırlarını elinde tutmuyor demektir. Bu tez doğruysa, teknik ve yöntem de, psikanalizin sırlarını elinde tutmuyor ya da ancak, her yöntem gibi pratikten değil ama kuramdan aldığı yetkiyle [kuramı temsil ettiği ölçüde] elinde tutuyor demektir. Her bilimsel bilgi dalında olduğu gibi, bu sırları elinde tutan yalnızca kuramdır.

Freud, bir kuramcı olduğunu kitaplarında belki yüz kere söylemiş; bilimsellik bakımından, psikanalizi Galileo'dan kaynaklanan fizikle karşılaştırmış; psikanaliz pratiğinin (tedavi) ve tekniğinin (psikanaliz yöntemi), yalnızca, bilimsel bir *kuram* üzerinde temellenmesinden ötürü haslık taşıdıklarını tekrarlayıp durmuştur. Hatta, verimli bir pratiğin ve tekniğin bile, bilimsel sıfatını hak edebilmesi için, bir kuramın, pratik ve tekniğe, yalnızca lafta değil kesin bir temellendirmeye bu hakkı vermesinin gerektiğini her zaman söylemiştir.

Lacan'ın ilk sözü, Freud'un bu söylediklerini harfi harfine kabullenmekten ve onlardan sonuç çıkarmaktan başka şey değildir. Yani, teknik ve pratik gibi bütün öteki uğrakların da yasal bir biçimde içinden türedikleri kuramı aramak, ayırt etmek ve saptamak için Freud'a dönmek söz konusudur burada.

Freud'a dönmek! Kaynaklara yönelen bu yeni dönüşün gereği ne? Lacan, Husserl'in Galileo ya da Thales'e döndüğü gibi bir

man el altında olan araçlardır bunlar) sonra, psikanaliz ile barış içinde yanyana yaşama anlaşmasına, psikanalizi, kendi bilimlerine ve mitoslarına; davranışçı (Dalbierz) ya da fenomenolojik (Merleau-Ponty) ya da varoluşçu (Sartre) ruhbilime; şu ya da bu ölçüde Jackson'cu bionörolojiye (Ey); «kültüralist» ya da «antropolojik» tipten «sosyoloji»ye (ABD'de egemendir: Kardiner, M. Mead, vs.) ve felsefeye (bkz. Sartre'ın «varoluşsal psikanalizi», Binswanger'ın «Daseinsanalyse»i, vs.) katmak koşuluyla rıza gösterdi ancak. Kuramsal ghetto'larından nihayet dışarı çıkabildikleri; ruhbilimin, nörolojinin, psikiyatrinin, tıbbın, sosyolojinin, antropolojinin ve felsefenin oluşturduğu büyük ailenin tüm haklara sahip bir üyesi olarak «benimsendikleri» için çok sevinçli ve mutlu olan psikanalistler, bu karman çormanlığı; *hayali* bağlara dayanan ama aslında gerçek iktidarlarla kurulmuş olan uyuma ittifakları pahasına resmen bir bilgi dalı olarak kabul edilen psikanalizin bu mitoslaştırılmasını onaylamaktan geri kalmadılar. Bu psikanalistler pratik başarılarının üzerine, onyıllar süren aşağılanmalardan ve sürgünlerden sonra nihayet, adam yerine konma; bilim, tıp ve felsefe dünyasında adlarını geçirebilme hakkını sağlayan bu «kuramsal» kabullenilmenin etiketini yapıştırarak büyük mutluluk duydular. Bu psikanalistler, bu dünyanın şan ve şerefini, aşağılamalarına yeğ tutarak, en sonunda, kendi söylediklerine geldiğine inanmışlar (oysa şan ve şerefe kapılarak bu dünyanın söylediklerine, en sonunda, psikanalistlerin kendileri geliyorlardı) ve böylece bu ittifakın kuşkulu yanından işkillenmemişlerdi.

Bu psikanalistler, bir bilimin bilim olabilmesi için kendisinin *öz nesnesine* (kendisinin ve yalnızca kendisinin olan bir nesneye) sahip olma konusunda tam anlamıyla hak iddia edebilmesi gerektiğini; bir başka bilimin, ödünç verdiği, elden çıkardığı, terk ettiği bir nesnenin zar zor yeten bir parçasına; patron karnını doyurduktan sonra geri kalanla mutfakta keyfince yiyecek bir şeyler hazırlar gibi nesne *artıklarına*, bu nesnenin «yanları»ndan birine, sahip olma konusunda hak iddia etmenin yetmeyeceğini unutuyorlardı. Gerçekten de, psikanalizin tümü, çocukluğun ilk yıllarının davranışçı ya da Pavlovcu «koşullanmaları»ndan başka bir şey değilse; Freud tarafından oral, anal ve genital, örtük-lük ve ergenlik terimleri ile belirtilen aşamaların diyalektiğine indirgenebiliyorsa; ve nihayet Hegelci çatışmanın, fenomenolojik öteki-için'in ya da Heideggerci varlığın «uçurumu»nun köksel deneyinden [yaşanmasından] başka şey değilse; eğer bütün psikanaliz, nörolojinin, biyolojinin, ruhbilimin, antropolojinin ve felsefenin artıklarının hale yola sokulmasıysa, psikanalizi bu bilgi dal-

larından gerektiği gibi ayıran ve onu tam anlamıyla bir bilim haline getiren kendi özgül nesnesi olarak ne kalmaktadır geriye?

Lacan, işte burada, psikanalizin kuramsal yorumlarının büyük bir bölümünü bugün egemenliğinde tutan bu «indirgemele-re» ve sapmalara karşı yine psikanalizin indirgenmezliğini, onun, *nesnesinin indirgenmezliği*'nden başka şey olmayan indirgenmezliğini savunmak için işe karışır. Bu savunmayı yapabilmek için, yukarda saydığım bilgi dallarının doymak bilmez konukseverliğinin bütün saldırılarını püskürtecek olağanüstü bir külyutmazlık ve ayakdiremenin gerekli olduğundan kuşku duyamayız. Yeni ve özel bir bilimin ortaya çıkmasının yarattığı güvenlik (kuramsal, ahlaksal, toplumsal ekonomik) gereksinimini, yani dengele-rini ve huzurlarını kaybetme tehdidi altında kalan meslek kuruluşlarının (ki bunların statüsü kaynaşmış biçimde bilimsel-mesleki-hukuksal-ekonomiktir) tedirginliğini; bu yeni bilimin, herkesi, yalnızca kendi bilgi dalı üzerinde değil, bu dala inanmasına yol açan nedenler üzerinde de düşünmeye, yani onlardan kuşku duymaya zorladığını; pek inanılmasa bile böyle bir bilimin ortaya çıkışının mevcut sınırları bozma ve bundan ötürü de çeşitli bilim dallarının statu-que'sunu değişikliğe uğratma tehlikesini yarattığını bir kez bile görmüş olan bir kimse, kuşku duyamaz bundan. Gözünü dört açmaksızın ve suçlamaksızın yaşayamayan ve ayakta kalamayan Lacan'ın dilindeki gemlenmiş tutku ve tutkulu gerilim, buradan kaynaklanmaktadır. Tehdit altındaki yapıların ve meslek kuruluşlarının ezici gücü dolayısıyla, daha önce vurmak ve en azından, vuruşlara maruz kalmadan önce vuruyor gibi görünerek düşmanı, vuruşlarıyla kendisini ezmekten caydırıcı bir kuşatılmış öncünün dilidir bu. Lacan'ın, bilimsel girişimine tepeden tırnağa yabancı filozofların (Hegel, Heidegger) sağladığı güvenliğe, saygılı davranmaları için bazılarının suratlarına fırlatılan korkutucu tanıklar ya da bazılarına güven vermek ve hocalık etmek için, düşüncesinin doğal bir müttefiki olabilecek bir nesnelliğin tanıkları olarak çoğunlukla paradoksal bir biçimde baş vurması da bundan ötürüdür. Bu baş vurma, yalnızca doktorlara yönelik olan *içerden* bir söylemi temellendirmek için gerekli olduğu aşağı yukarı kesindir ve bunu kökten suçlamak için genellikle tıp öğreniminin kuramsal zayıflığından da, en iyi hekimlerin kuram bakımından çektikleri yoksunluktan da habersiz olmak gerekir. Bazılarının gözünde Lacan'ın (tepeden tırnağa «Parizyen» bir büyülenmeyi olduğu kadar bir gerçek iletişimin törensel yanını da oluşturabilecek davranışların; susmanın ve ağır başlılığın yer aldığı içrek bir tapınışın baş rahibi, «Oba-başı», «Psikanaliz'in Gongorası» olan Lacan'ın) bütün etkisini

ve büyüsunü; bazılarının gözünde ise, (bunlar, özellikle bilginler ve filozoflardır), «göz boyamacı» yanını, acayıplığını ve «içrekli-ği»ni oluşturan dilinden söz ettiğime göre, bu dilin, Lacan'ın pedagojik görevi ile ilişkili olduğunu belirtmeliyim. Gerçekten de, bilinçdışı kuramını, psikanaliz yapan ya da psikanalizden geçen hekimlere öğretmek durumunda olan Lacan, konuşmasındaki ustalıklarla, herkesin bildiği gibi en derin özünde «witz», cinas, başarılı ya da başarısız eğretilmeden başka şey olmayan bilinçdışı dilinin pandomime dayanan eşdeğerlisini, yani ister psikanalizci ister psikanalizden geçen olsunlar, onlara, yaşamış oldukları deneyin eşdeğerlisini vermektedir.

Bu dilin ideolojik ve eğitsel koşullarını kavramak (yani, tarihsel ve kuramsal dışsallıktan onun pedagojik «içselliğini» ayıran mesafeyi görebilmek), nesnel anlamını ve kapsamını ayırt edebilmek ve benimsediği amacı bilip tanımak için yeterlidir. Bu amaç, tüm nesnesini oluşturan *bilinçdışını* ve onun «yasaları»nı bugün elden geldiğince sağlam ve tutarlı bir biçimde tanımlayarak Freud'un buluşuna, layık olduğu kuramsal kavramları sağlamaktır.

II

Psikanalizin *nesnesi* nedir? Bu nesne, psikanaliz tekniğinin tedavi pratiğinde ele aldığı *şeydir*; yani, tedavinin kendisi değildir; önüne gelen fenomenolojinin ya da ahlakın, aradığını kolayca bulduğu o sözde ikili durum da değildir. Bu nesne, doğumdan Oidipus'un ortadan kaldırılmasına kadar süren ve bir kadın ile bir erkekten türeyen hayvan yavrusunu, bir insan yavrusuna dönüştüren olağanüstü serüvenin, canlı kalmış yetişkinde süregiden «*etkileri*» dir.

İnsanın yavrulamasının dünyaya getirdiği küçük biyolojik varlığın insanlaşmasının «etkileri»nden biri: psikanalizin, bildiğimiz *bilinçdışı* adını taşıyan nesnesi, işte burada, tam yerindedir.

Bu küçük biyolojik varlığın canlı kalması [yaşayakalması] ve hem de, kurt ya da ayı yavrusu haline gelmiş bir «kurtçocuk» (XVIII. yüzyılda prens saraylarında gösteriliyordu bunlar) olarak değil de, *insan yavrusu* olarak (yani çoğu insansal nitelik taşıyan; insanlaşmadaki başarısızlığın cezası olan bütün çocukluk ölümlerinin hepsini atlatarak) ayakta kalması, bütün yetişkin insanların geçirmek zorunda kaldıkları bir sınavdır ve bu insanlar, *hiçbir zaman bellekyitimine* uğramadan ve varlıklarının derinliklerinde, yani en bağırıp çağıran kesiminde, insan

ölüm kalımı için verilen bu savaşın yaralarını, sakatlıklarını, sı-
zılarını taşıyarak, bu zaferin tanıkları ve çoğunlukla da kurban-
ları olurlar.

Çoğunluk, hemen hemen hiç zarara uğramadan çıkmıştır
bundan ya da zarar görmediğini yüksek sesle ilan edip durur;
bu emekli askerlerin çoğu, yaşam boyunca savaşın izlerini taşır;
bazıları, «olumsuz tedavi tepkisi»nin en son zorlamasında; psi-
koz patlamasında ve delilikte eski yaraları ansızın açılarak; sa-
yıları kabarık olan daha başkaları da, «organik» bir yitip gitme-
nin iğreti görünümü içinde bildiğimiz en «normal» biçimde bir
süre sonra ölürlər bu savaş yüzünden. İnsanlık, resmi ölümlerini
yalnızca savaş belgelerinde saptar; zamanında ölmeyi bilenleri,
yani yalnızca *insansal* kurtların ve tanrıların birbirini paraladığı
ve kurban ettiği insan savaşlarında gecikerek ölenleri saptar. Psik-
cadeleyle, insanlığın hiçbir zaman girişmemiş gibi görünmeye ça-
lıştığı, her zaman daha önceden kazandığını düşündüğü savaşla
(çünkü insanlık bu savaştan arta kalmaktan, insan kültürü için-
de kültür olarak yaşamak ve döl vermekten başka şey değildir),
anısız ve belgesiz biricik savaşla uğraşır. İnsanlığın, ileriye fırla-
tılmış, çarpıtılmış, geri çevirilmiş olan ve her biri tek başına yal-
nızlık içinde ve ölüme karşı, memeli kurtçukları birer insan yav-
rusu; birer *özne* haline getiren uzun cebri yürüyüşü yapmak zo-
runda kalan insanlığın çocuklarının bağrında sürüp giden bir sa-
vaştır bu.

Bu nesneyle işi yoktur biyoloji bilgininin; bu hikâye, biyolo-
jik değildir kuşkusuz! Çünkü bu hikâye, baştan beri, her annenin,
annece «sevgi» ya da nefret içinde, ilk beslenme ritmi ve yetiști-
rilmesi sırasında *insansal* yavru hayvana kazıyıp yerleştirdiği in-
sansal düzenin tepeden tırnağa egemenliği altındadır. Tarihin,
«toplumbilimin» ya da antropolojinin de bu nesneyle işi olmama-
sına şaşmamak gerekir. Çünkü bunlar, toplumla; dolayısıyla kül-
türle, yani artık hayvan yavrusu-olmayanla uğraşırlar ve bu
hayvan yavrusu, yaşamsal *insansaldan*, biyolojiği tarihselden,
«doğa»yı «kültür»den ayıran sonsuz alanı aştıktan sonra insan
olabilir ancak. Ruhbilim de ne yapacağını bilemez burada ve şa-
şılacak bir şey yoktur bunda! Çünkü psikoloji, «nesnesi»nde, bir
insan «doğası»yla ya da insan «doğası-olmayan»la uğraştığını;
kültürün (*insansalın*) denetimleri altında kimliği saptanmış ve
tescil edilmiş bu varolanın oluşumunu ele aldığını düşünür. Oysa,
psikanalizin nesnesi, mutlak öncelik taşıyan bir sorudur; doğmak
ve var olmaktır; her insan dölündeki, belli belirsiz *insansal* uç-
rumdur. «Felsefe»nin de, burada, yol gösterici işaretlerini ve ba-

rınaklarını yitirdiği besbellidir. Çünkü bu benzersiz başlangıçlar, felsefenin, kendi varlığını temellendirmek için saygı duyduğu, yücelttiği başlangıçlardan yoksun kılar felsefeyi. Bu başlangıçlar, bu kökenler ise, Tanrı, akıl, bilinç, tarih, kültür gibi şeylerdir. Psikanalizin nesnesinin özgül olabileceği; «mekanizmaları»nın (Freud'un bir deyişini kullanırsak) özgüllüğü kadar içeriğinin kipliğinin [modalité'sinin] de, biyoloji bilgininin, nöroloğun, antropoloğun, toplumbilimcinin, ruhbilimcinin ve filozofun bildikleri içerik ve «mekanizmalar»dan başka bir şey olduğu bellidir. Psikanalizin, nesnesindeki özgüllüğe uygun düşecek kavramlarının özgüllüğüne sahip olmaya tam anlamıyla hakkı olduğunu kabullenmek için, bu özgüllüğü ve bundan ötürü de kendisini temellendiren nesnenin apayrılığını kabul etmemiz yeterlidir. Bu da, bilinçdışı ve onun etkilerinden başka şey değildir.

III

Lacan, yeni bir bilim, yani *dilbilim* ortaya çıkmamış olsaydı, gerçekleştirdiği kuramlaştırma girişimini yapamayacağını kabul edecektir kuşkusuz. Bilimlerin tarihi böyle ilerler işte; bir bilim öteki bilimlere başvurarak, onları dolanarak bilim haline gelir ancak ve başvurduğu bilim, onun vaftizinde hazır bulunan bilimler değildir yalnızca; öteki bilimlere geç katılan, doğması için belli bir zaman gerekli olan yeni bir bilim de olabilir bu. Helmholtz ve Maxwell termodinamik fiziği modelinin, Freudçu kuram üzerine düşürdüğü koyu gölge, yapısalcı dilbilimin, psikanalizin nesnesinin düşüncede kavranılabilmesi olanağını yaratarak bu nesneyi aydınlatmasıyla bugün ortadan kalkmıştır. Freud, her şeyin Dile dayandığını söylemişti daha önce. Lacan iyice açıklıyor bunu: «bilinçdışının söylemi, bir Dil gibi yapılaşmıştır,» diyor. Önemsiz ve yüzeysel sanıldığı halde, hiç de böyle olmayan ilk büyük yapıtı *Rüyaların Yorumu*'nda Freud, rüyaların bütün çeşitliliklerini ikiye, yani *yer değiştirmeye* ve *yoğunlaşma*'ya indirgeyerek «mekanizmaları»nı ya da «yasaları»nı incelemişti. Lacan, yer değiştirmeyi ve yoğunlaşmayı, dilbilimde düzdeğişmece ve eğretilenme diye adlandırılan iki temel değişmece olarak görür. Böylece sürçme (lapsus), boşa giden edim, espri (nükte) ve belirti [hastalığın belirtisi], tıpkı rüyanın öğeleri gibi, «bastırılmanın» içtetpemenin, refoulement'ın biliniş tanınması içinde, insan öznesinin sözel söyleminin zincirini sessizce, yani sağır edercesine çiftlendirilen ve bir bilinçdışı söylemin zincirine kazınmış olan *İmleyenler* haline gelirler. Yine böylece, dilbilimcilerin bildikleri bir paradoksla; çifte alan olarak yalnızca tek bir alana sahip olan ve ken-

disinden başka bir ötedünyası bulunmayan çifte ama yine de tek, bilinçdışı ama yine de sözsel bir söylemle, yani «İmleyen Zincir» in alanıyla karşılaşırız. De Saussure'ün ve ondan kaynaklanan dilbilimin en önemli edinçleri de işte böylece, öznenin sözsel söyleminin olduğu kadar bilinçdışının söyleminin sürecini ve bunların arasındaki ilişkiyi, yani ilişkilerine özdeş olan ilişki yokluğunu; kısacası çift kat edilmelerini ve yerlerinden oynatılmalarını kavramada, hak ettiği yeri almağa başladı. Ayrıca, bilinçdışının, bütün felsefi-idealist yorumlanımları; bilinçdışının ikincil bilinç, kötü niyet [bilmezlenme] (Sartre), geçerliği olmayan bir yapının kanserli kalıntısı ya da anlam-olmayan olarak yorumlanması (Merleau-Ponty); yine bilinçdışının biyolojik temelli bir en ilk «İd» (Jung) olarak yapılmış bütün yorumlarının gerçek yüzü ortaya çıkıyordu; yani bunların bir kuram başlangıcı değil de hükümsüz «kuramlar», ideolojik yanlış anlamalar olduğu görüyordu.

Bundan sonra yapılması gereken (kaba bir şemacılık yapmaya mecburum; bu kadar kısa bir yazıda nasıl kaçınabilirim bundan?), psikanaliz yorumu pratiğinde karşılaşılan Dilin biçimsel [formel] yapısının ve «mekanizmaları»nın bu önceliği'nin taşıdığı anlamı, bu pratiğin temeline olan ilişkisinde tanımlamaktı; nesnesini, yani insanın hayvan yavrusunu, *erkek* ya da *kadına* dönüştüren mecburi «insanlaştırmadan» geçip de sağ kalanlarda hâlâ görülen «etkileri» tanımlamaktı. Bu soruna cevap vermek için psikanaliz pratiğinin biricik nesnesi ve aracı olan Dil olgusunun önceliğinden söz etmek yetmez. Tedavide ortaya çıkan her şey (susma, ritimleri ve duraklamaları da dahil), Dilde ve Dille ortaya çıkar. Ama tedavide, psikanaliz pratiğinin hem ilk maddesi hem de etkilerinin üretilmesinin aracı (Lacan buna, «boş sözden», «dolu söze» geçiş der) olarak Dilin olgusal rolünün, *niçin ve nasıl*, ancak nesnesinde (ki bu nesne son kertede hem bu pratiği hem de tekniği temellendirir) *ilkece* temellenmiş olduğu içindir ki, *somut olarak (fiilen)* psikanaliz pratiğinde de temellenebildiğini ve burada bir bilim söz konusu olduğuna göre de, nesnesinin *kuramında* temellenebildiğini ilkece göstermek gerekir.

Lacan'ın yapıtının en özgün yanı, buluşu; hiç kuşkusuz burada yatar. En sınır durumunda tam anlamıyla katışıksız biyolojik olan varlıktan insansal varlığa (insan çocuğu) geçişin, Kültür Yasası diye adlandıracağım Düzen Yasası içinde gerçekleştiğini ve bu Düzen Yasasının, biçimsel [formel] özü bakımından Dilin düzeni ile karıştığını gösterdi Lacan. İlk bakışta bilmece gibi gelen bu formülden ne anlamamız gerekir? İlkın şunu anla-

malıyız: Bu *geçişin bütünü*, geri dönüşlü ve yinelemeli bir *Dil biçimi* içinde, *tedavi durumundaki* yetişkinin ya da çocuğun Dilinde belirtilmiş olarak; bütün insan düzeninin, yani her insan rolünün içine yerleştiği ve sunulduğu [verildiği] Dil yasasında belirtilmiş, belirlenmiş, yeri saptanmış olarak kavranabilir ancak. Daha sonra da şunu anlamalıyız: Tedavi dilinin bu belirlemesinde, düzenin, bu geçişteki; Kültür Yasasının insanlaştırmadaki mutlak etkililiğinin hâlâ yinelenen, sürüp giden varlığı [bulunuşu] kendini göstermektedir.

Bunu birkaç sözcükle açıklamak için, sözünü ettiğimiz geçişin iki büyük uğrağına değineceğim. 1) Oidipus öncesi, ikili bağıntı uğrağı. Bu uğrakta çocuk, yalnızca bir ikinci-benlikle; yaşamını ortaya çıkışı (da!) ve ortada bulunmayışı (fort!) ile keşintilere uğratan annesiyle ilgilendiği için bu ikili bağıntıyı, benliğin imgelemsel büyülenişi kipi içinde yaşar ve bu durumda çocuk kendisi, ilk narkisçe [narcissique] özdeşleşme içinde şu başkası, *herhangi* bir başkası, *her* başkası, *bütün* başkalardır; ve ne başkası ne de kendisi karşısında, üçüncü kişinin nesnelleştirici mesafesini alamaz; 2) Oidipus uğrağı. Bu uğrakta, üçüncü kişi (baba) ortaya çıktığı, bütünü altüst edip büyülenmeleri bozarak ikili büyülenmenin sağladığı imgelemsel doyumun içine bir yabancı gibi girdiğinde, ikili yapı üzerinde bir üçlü yapı oluşur ve bu, çocuğu, Lacan'ın Simgesel Düzen dediği şeyin içine sokar; yani, ben, sen o demesini sağlayacak ve böylece bu küçük yavruya, yetişkin üçüncü kişilerin dünyasında kendini bir *insan çocuğu* olarak konumlama olanağını verecek olan nesnelleştirici Dilin düzeni içine sokar.

Demek ki iki büyük uğrak söz konusu: 1) (Oidipus-öncesi) İmgeselin uğrağı; 2) Simgeselin uğrağı (Oidipus çözüme ulaşmıştır) ya da başka bir deyişle, simgesel kullanılışı içinde tanınmış ama henüz bilgisi edinilmemiş nesnelliğin uğrağı (nesnelliğin bilgisi bambaşka bir «dönem»de ve başka bir pratikte ortaya çıkar).

Lacan'ın aydınlattığı çok önemli nokta da şudur: Bu iki uğrak, bir tek Yasanın, *Simgeselin Yasası*'nın egemenliğindedir. Biraz yukarda, daha kolay anlaşılсын diye, simgeselden önce geldiğini, ondan ayrı olduğunu söylediğim imgelemsel uğrak (yani küçük çocuğun, simgesel bağıntı olduğunu; bir insan yavrusunun bir insan annesi ile bağıntısı olarak tanımadığı ve yalnızca bir insanla -anne- dolayimsız bağıntısını yaşadığı bu ilk an) da *kendi diyalektiğinde*, *Simgesel Düzenin diyalektiği* tarafından; yani insansal Düzenin, insansal normun (kuralın) diyalektiği tarafından damgalanmış, yapılaştırılmıştır (beslenme ve temiz tutmanın zamansal ritimlerinin; davranışların, somut tanıma tavırlarıyla).

rının normları; kabullenmeler, reddetmeler, çocuğa evet ya da hayır demeler, verici ya da yoksun bırakıcı belirlemeler ya da Yasanın ve Hak Düzeninin kullandığı bozuk paradan, yapan kipliklerden başka şey değildir) ve bu, imleyenin Düzeni altında, yani Dilin düzenine biçimsel olarak özdeş bir Düzen içinde gerçekleşmektedir⁶.

Lacan, Freud'un yüzeysel ya da güdümlendirilmiş biçimde okunmasının bize, mutlu ve yasasız çocukluk, «çok şekilli sapıklık»ın cenneti, insan vücudunun belli bölümlerine, hayati önem taşıyan yerlere (oral, anal, jenital)' bağlı ve yalnızca biyolojik yani ağır basan dönemlerle vurgulanmış bir tür doğa durumu gibi kavram ve bilgilerden başka bir şey vermediği yerde; doğacak her insan yavrusunu daha doğumundan önce bekleyen ve ilk ağlayışıyla birlikte onu ele geçiren ve böylece ona hem yerini hem rolünü veren, yani belirlenmiş yazgısını yükleyen Düzenin, Yasanın etkililiğinin bulunduğunu ileri sürer ve gösterir. İnsan yavrusunun aşır geçtiği bütün dönemler, insansal verme [atfetme], iletişim ve iletişimsizlik kuralının, Yasanın yönetimi altındadır; bu yavrunun «doyumları» da, herkes tarafından ve özellikle bilmeyenler tarafından bilinmesi zorunlu olan, ama herkes tarafından ve özellikle kendisine en fazla bağlı olanlar tarafından yolundan saptırılabilen ya da çığnenebilen Yasanın, yani insansal Yasanın silinmez ve kurucu damgasını taşır. Bundan ötürü, çocukluk çağının bütün örselenmelerini (traumatisme'lerini) yalnızca biyolojik «boşa çıkmalar»ın [doyumsuzluğa uğramaların] dengesine indirgemek ilkece yanlıştır; çünkü, onlara ilişkin olan Yasa, bir Yasa olarak bütün içerikleri soyutlar; Yasa olarak yalnızca, bu soyutlamada ve bu soyutlamayla varoluşur ve insan yavrusu bu kurala, ilk soluk alışında boyun eğer ve edinir onu⁷. Bu, yaşayan bir baba olmadığı zaman bile Babanın (ki Yasadır) resmi varlığının [bulunmaklığının] ve bundan ötürü de insansal imleyenin Düzeninin, yani Kültür Yasasının başlangıcıdır ve her zaman başlangıcı olmuştur; her söylemin mutlak önkoşulu olan söylemdir bu; her sözsel söylemde yukarda var olan [bulunan], yani derinlerde bulunmayan söylemdir; Başkasının (Ötekinin) söylemidir, bu Düzenin ta kendisi olan büyük Üçüncükişinin söylemidir; *binçdişinin söylemidir*. Her insan varlığında, bu varlığın özel söyleminin kendi öz yerini aradığı, arayıp ıskaladığı, ıskalarken, kendi imgelemsel büyülenmelerinin zorlayışında, sahteciliğinde suç ortaklığında ve yadsıyışında, kendi öz yerini; demirleme yerine kendini bağlayan öz demirini bulduğu mutlak yerdir.

Öyle ki, Oidipus döneminde, belli bir cinsiyet taşıyan çocuk, imgelemsel fantasmalarını, Simgeselin sınavından geçirerek cin-

siyet taşıyan insan çocuğu (erkek, kadın) haline gelir ve her şey «yolunda giderse» ne ise o olur ve o olmayı kabulenir en sonunda; yetişkinler dünyasında çocuk haklarına sahip olan ve her çocuk gibi günün birinde tıpkı «babası gibi», yani bir karısı (yalnızca bir annesi değil) olan bir erkek insan kişisi ya da tıpkı «annesi gibi», yani bir kocası (yalnızca bir babası değil) olan bir dişi insan kişisi olmanın bütün *hakkını* edinen oğlan ya da kız çocuğu haline gelir ve bunu öylece kabullenir. İnsan çocukluğuna yönelen uzun cebri yürüyüşün hedefinden başka şey değildir bu.

Bu en son dramın daha önceden biçimlenmiş bir dil malzemesi içinde oynanması ve bu dilin, Oidipus evresinde, Babanın simgesi [remzi], hakkın simgesi, Yasanın simgesi, her tür Hakkın fantasmaal imgesi olan *phallus* imlemi çevresinde merkezlenmesi ve düzenlenmesi; evet bu düzenlenme, şaşırtıcı ve keyfi bir şey olarak görünebilir, ama bütün psikanalizciler, bir deney olgusu olduğuna tanıklık ederler bunun.

Oidipus'un son aşaması, yani «igdiş edilme», bu konuda bir fikir verebilir bize. Oğlan çocuğu, igdiş edilmenin trajik ve yararlı durumunu yaşayıp çözüme ulaştırarak babası gibi aynı Hakka (*phallus*'a) ve özellikle babasının annesi üzerindeki Hakkına (ki annesinin, hem oğlan çocuk için anne hem de baba için karı olarak bir çifte kullanımın hoşgörölmez durumu içinde bulunduğu ortaya çıkmıştır) *sahip olmamayı* kabullenir; ama, babasıyla aynı hakka sahip olmadığını kabullenerek de, daha sonraları, yetişkin olduğu zaman günün birinde, gerekli «araçlar»dan yoksun olduğu için o gün kendisine verilmemiş olan hakka sahip olma güvencesini kazanmış olur. Oğlan çocuğunun, çok «uslu», davranıp büyümesini bilirse, büyüyecek olan bir ufak hakkı vardır yalnızca. Öte yandan, küçük kız çocuğu da, igdiş edilmenin trajik ve yararlı durumunu yaşayıp yüklenerek annesinin sahip olduğu aynı hakka sahip olmamayı kabullenir; demek ki, kadın olduğu halde ve kadın olmasından ötürü annesinde o (*phallus*) olmadığı için babasının sahip olduğu aynı hakka (*phallus*) sahip olmadığını ve aynı zamanda annesinin sahip olduğu hakka da sahip olmadığını, yani henüz annesi gibi bir kadın olmadığını katmerli olarak kabullenir. Ama buna karşılık ufak hakkını elde eder. Yani küçük kız hakkını ve Düzen Yasasını kabullenerek; yani gerektiğinde yasayı saptırmak için çok uslu davranmaksızın ama bu yasaya yine de boyun eğerek büyümesini bilirse, büyük bir hakkın kendisine tanınacağı vaadini almış [kazanmış] olur.

İster imgelemselin ikili büyülenme uğrağı (1), ister simgesel Düzenin (2) içine yerleştirilmenin yaşanan tanınması (Oidipus) uğrağı olsun, her iki durumda da, geçişin bütün diyalektiği, en

derin özünde, *biçimsel* [formel] yasalarını, yani *biçimsel* kavramını dilbilimin verdiği insansal Düzenin, Simgeselin mührüyle damgalanmıştır.

Böylece, psikanaliz kuramı, her bilimi, katışıksız bir soyut kurgu [spekülasyon] değil de bir bilim yapan şeyi sunuyor bize; yani nesnesinin *biçimsel* özünün tanımını, *somut* nesnelere yönelik herhangi bir pratik ve teknik uygulamanın olanağının koşulunu veriyor. Böylece, psikanaliz kuramı, Politzer'in, bu bilimden, «somutun» bilimi; gerçek «somut ruhbilim» olmasını isteyip (psikanalizin devrimci kapsamını Fransa'da ilk kavrayan Politzer'dir), bilinçdışı, Oidipus kompleksi, iğdiş edilme kompleksi, vs., gibi *soyutlamalarından* dolayı sitemlerde bulunurken bir örneğini verdiği klasik idealist çatışıklardan [antinomilerden] sıyrılabilir. Politzer, psikanaliz, soyut ve metafizik bir ruhbilimde yabancılaşmış «somut» tan başka şey olmayan bu *soyutlamalara* takılıp kalırsa, nasıl olur da, olmak istediği ve olabileceği *somutun* bilimi olduğunu iddia edebilir? diyordu. Oysa gerçekte, hiçbir bilim soyutlamadan vazgeçemez; hiçbir bilim, «pratik»inde (dikkat edelim: bilimin kuramsal pratiği değil, ama somut *uygulanımının* pratiğidir bu) bireysel «dramlar»dan yani tekil ve benzeri olmayan çeşitlenmelerden başka şeyle uğraşmasa bile vazgeçmez soyutlamadan. Lacan'ın Freud'dan geçerek düşündüğü (Lacan, bilimselliğimizin; *var olabilecek* biricik bilimselliğin biçimini kazandırdığı Freud'un kavramlarından başka şey düşünmez) psikanaliz «soyutlamaları», nesnelerinin kavramları olarak kendilerinde soyutlanmalarının zorunluğunun belirtisini, ölçüsünü ve temelini taşıdıkları; yani «somut»a olan ilişkilerinin (oranlarının) ölçüsünü ve dolayısıyla yaygın olarak psikanaliz pratiği (tedavi) diye adlandırılan uygulamalarının somutuna olan öz ilişkilerinin (oranlarının) ölçüsünü taşıdıkları ölçüde nesnelerinin halis bilimsel kavramlarıdır.

Demek ki Oidipus evresi, yalnızca bilinçten ve sözden (konuşmadan) yoksun gizli bir «anlam» taşımaz; bu evre, «anlamı ters tepkilendirilerek» yeniden yapılaştırılabilen ya da aşılabilen ve geçmişin derinliklerine gömülü olan bir yapı değildir; Oidipus [kompleksi], insanlığa, istemeden ve zorla her aday olana, Kültür Yasası tarafından zorla kabul ettirilen dramatik yapıdır, «tiyatro mekanizmasıdır»'. Eşiğine ulaşp kendisini yaşayan ve daha sonra canlı kalabilen her birey için, üzerinde *varoluştugu* somut çeşitlenmelerin yalnızca olabilirliğini değil, zorunluluğunu da kendinde içeren [taşıyan] bir yapıdır. Bu somut çeşitlemelerde *varoluşan* bir yapıdır. Psikanaliz, uygulanımda, pratiği diye adlandırılan şeyde (tedavide), bu çeşitlen-

melerin somut «etkileri»¹⁰ üzerinde çalışır; yani Oidipus geçişinin daha önceden varoluşundaki, şu ya da bu birey tarafından yaklaşılmışındaki, aşılışındaki, kısmen ıskalanışındaki ya da sıyrılışındaki özgül ve mutlak olarak tekil bağısallığın [düğümselliğin] kipliğini ele alır. Bu *çeşitlenmeler*, *değişmez* Oidipus yapısından kalkılarak özce düşünülebilir ve belirlenebilirler; bunun nedeni, sözünü ettiğimiz bu geçişin tümünün, ilk başlangıçlardaki büyülenmeden bu yana, en «normal» biçimlerinde olduğu gibi en aşırı «sapınç» biçimlerinde de, Simgeselin Yasası altında, Simgeleşme ulaşmanın en son biçimi olan bu yapının Yasası tarafından damgalanmış olmasıdır. Bu kısa ırdelemelerin, bir özet ve şema olarak görünmekle kalmayıp öyle de olduklarını; bu yazıda sözü edilen ve ileri sürülen birçok kavramın, haklı çıkarılmak ve temellendirilmek için enine boyuna geliştirilmesi gerektiğini biliyorum. Bu kavramlar, temelleri ve onlara dayanaklık eden kavramlar öbeği ile olan ilişkileri [oranları] bakımından aydınlatılıp açıklansalar; Freud'un çözümlemelerinin kesin ve açık anlamıyla ilişki haline getirilseler bile, sorunlar ortaya koymaktan geri kalmazlar ve bunlar yalnızca kavramsal oluşturmaların, tanımların ve aydınlatmaların sorunları değil, ırdelediğimiz kuramsallaştırma çabasının gelişmesinden zorunlu olarak doğmuş gerçek yeni sorunlardır. Örneğin, bilinçdışının varolmaklığının ve kavranabilirliğinin mutlak önkoşulu olan Dilin *biçimsel* yapısı ile, akrabalığın somut yapıları ve nihayet akrabalık yapılarında içerilmiş özgül işlevlerin yaşandığı [algılandığı] ideolojik somut oluşumlar (babalık, analık, çocukluk), arasındaki ilişki, tutarlı ve mantıksal olarak nasıl düşünülebilir? Bu sonuncu yapıların (akrabalık, ideoloji), tarihsel çeşitlenmelerinin, Freud'un bir başına ele aldığı [yalıttığı] örneklerin şu ya da bu yanını, elle tutulur biçimde değişikliğe uğratabileceği düşünülebilir mi? Bir başka soru daha: Akılsallığı içinde düşünülen Freud'un buluşu, nesnesinin ve bulunduğu yerin tanımlanmasıyla, kendisini ayırt ettiği bilgi dallarında (ruhbilim, ruhbilimseltoplumbilim ve toplumbilim gibi) yankılar [etkiler] uyandırabilir ve bu bilimlerin nesnelerinin statüsü (ki bu kimi zaman sorunsal bir statüdür) konusunda sorular ortaya atılmasına yol açabilir mi? Birçok soru arasından sonuncu olarak şunu seçelim: Psikanaliz kuramı ile, 1'inci olarak bu kuramın ortaya çıkışının tarihsel koşulları ve 2'nci olarak da, uygulanımının toplumsal koşulları arasında bulunan ilişkiler nelerdir?

1'inci olarak: Psikanaliz kuramının *hem* kurucusu, *hem* de bir numaralı Psikanaliz uygulayıcısı, *Psikanalizden geçmiş* kişi,

babaların babası olarak, kendisine dayandıklarını söyleyen Psik-
analiz uygulamacılarının uzun soy zincirinin başlatıcısı nitelik-
lerini taşıyabilen *Freud kimdi?* 2'nci olarak; *Hem* Freudcu ku-
ramı ve Freud'a dayanan didaktik geleneği dünyanın en doğal
şeyymiş gibi benimseyiveren, *hem de* mesleklerini icra ettikleri
ekonomik ve toplumsal koşulları (*tıp* meslek kuruluşuna —lon-
casına— sıkı sıkıya bağlı «dernekleri»nin toplumsal statüsünü)
kabulleniveren *psikanalizciler* kimlerdir? Psikanalizin yapılma-
sının (icra edilmesinin) tarihsel kökenleri ve ekonomik-toplum-
sal koşulları, psikanaliz kuramı ve tekniği üzerinde ne ölçüde
yankılanmakta ve etkili olmaktadır? Gerçeklerin çok açık bir
biçimde ortaya koyduklarına göre, Psikanalizcilerin bu sorun-
lar konusundaki kuramsal *susuşları*, psikanaliz dünyasında bu
sorunlara yönelmiş *bastırma*; içerikleri bakımından hem psika-
naliz kuramını hem de tekniğini özellikle ne ölçüde etkilemek-
tedir? Öncesizsonrasız «psikanalizin sonu» sorusu, başka neden-
lerin yanı sıra, bu bastırma ile; yani, psikanalizin epistemolojik
tarihinden ve psikanaliz dünyasının toplumsal ve (ideolojik) ta-
rihinden kaynaklanan bu *sorunların düşünülmemiş-olmaklığı*
ndan kaynaklanmamakta mıdır?

Şu anda bir yığın araştırma alanı oluşturan bir yığın ger-
çekten çözülmemiş sorun var ortada. Yakın bir gelecekte, bazı
kavramların, bu sınavdan, dönüşüme uğrayarak çıkacaklarını
söyleyebiliriz.

Derine inersek, bu sınavın, Freud'un, kendi alanında; «in-
sanoğlu» nun, insan «öznesi»nin belli bir geleneksel, hukuksal,
ahlaksal, felsefi, yani sözün kısası ideolojik imgesini tâbi tuttu-
ğu sınav olduğunu görürüz. Freud, buluşunun eleştiriyi karşı-
lanmasını, Copernicus'un gerçekleştirdiği devrimle boşuna kar-
şılaştırmamıştı kimi zaman. Copernicus'tan beri, yeryuvarlağı-
nın, evrenin «merkezi» olmadığını biliyoruz. Marx'tan beri, insan
öznesinin, ekonomik, siyasal ya da felsefi ben'in, tarihin «mer-
kezi» olmadığını biliyoruz. Hatta, Aydınlanma Felsefesi'ne ve He-
gel'e karşı, tarihin bir «merkezi» olmadığını; ama tarihin yal-
nızca ideolojik yanlış-bilişten başka hiçbir şeyden kaynaklan-
mayan zorunlu «merkez»den yoksun bir yapı olduğunu da bili-
yoruz. Freud ise bize, gerçek öznenin, tekil özünde bireyin; «ben»
de, «bilinç»te ya da «varoluş»ta (ister kendisi için, ister öz be-
denin ya da ister «davranış»ın varoluşu olsun) merkezini bulan
bir ego biçimine bürünmüş olmadığını; insan öznesinin, «ben»
in imgelemsel yanlış-bilişinden, yani, içinde kendisini «tanıdığı»
ideolojik oluşumlardan başka bir şeyden kaynaklanmayan «mer-
kez»den yoksun bir yapı tarafından merkezsizleştirildiğini ve ku-

bulduğunu açıklıyor ve gösteriyor.

Böylece, ideoloji üzerinde yapılacak her araştırmayı temelden ilgilendiren şeyi, yani *yanlışbilişin (tanımayışın) yapısını*'nı daha iyi biçimde kavramamızı belki de bir gün sağlayacak olan yollardan biri önümüzde açılmış bulunuyor kuşkusuz.

- (1) Gerçekleri, yalnızca biyolojiye, ruhbilime, toplumbilime indirgeyerek tek yanlı bir biçimde açıklamaya kalkışan anlayışlar söz konusu burada. (Ç.N.)
- (2) Revue de l'Enseignement philosophique, Haziran - Temmuz 1963, «Philosophie et Sciences Humaines», s. 7 ve 11, not 14: «Marx, kuramını, 'homo economicus' mitosunu bir yana atarak kurdu, Freud, ku-